

ha menni kéne nincs az a sziget
mely precízen pont lábához siet
megtörve súgja itt vagyok vigyél

fenébe vele mit ír robgrijé!
egyedül maradsz nyakig a bajban
félő mint szindbád marienbadban

Mezei István

Az Ipolytól a Tiszáig

A magyar–szlovák határmenti kapcsolatok

Az MTA Regionális Kutatások Központja Nyugat-magyarországi Tudományos Intézete a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium megbízásából egy, az ország teljes határszakaszát vizsgáló kutatási megbízást teljesített 2000 júliusa és szeptembere között. Ennek a munkának részeként született az a dolgozat is, amely az Ipolytól a Tiszáig törekedett feltárni részben a határország adatai alapján az elmúlt évek határmenti közlekedési, forgalmi kapcsolatait, részben írásos dokumentumok, sajtóhírek és vezető személyiségek szóbeli közlései alapján a határmenti társadalmi kapcsolatokat. Mivel a rendszerváltás óta igen gazdag társadalmi kapcsolatrendszer alakult ki a két ország között, érdemes a térség érdeklődő lakóinak beszámolni erről a sokszálú jelenségről.

A dolgozat első része összefoglalja a közel féléves munka általánosítható tapasztalatait, ami magától értetődően történelmi fejtegetéseket jelent, a második rész pedig a tényleges határmenti kapcsolatok szervezetrendszerét törekszik egy logikai vázra felfűzve bemutatni. Nem titkolt szándékom az, hogy az érdeklődő Olvasó a példák láttán ötleteket kapjon saját hasonló (civil vagy önkormányzati) tevékenységéhez, a csüggedők pedig erőt merítsenek a már bontakozó eredményekből. Különösen ez utóbbinak érzem a jelentőségét, mert hajlamosak vagyunk a kis lépéseket, a szerény eredményeket lebecsülni. Hogy egy példával rávilágítsak az eddig állni látszó idő felgyorsult szerepére: a letkési határátkelő méltatlan helyzetét kellett konstatálnom augusztusi utóéletem alkalmával (a határátkelő parancsnokával a saját személyautómban kényszerültünk a beszélgetést lefolytatni az ideiglenes barakkban uralkodó lehetetlen állapotok miatt), de ez a helyzet ez év márciusában a határátkelő átépítésével látványosan megváltozott.

A nacionalizmus és a racionalizmus küzdelme

Férségünk, a Kárpát-medence történetének egyik legvirágzóbb szakasza a 19. század második fele, az I. világháborút megelőző bő fél évszázad volt. A politikailag az Osztrák-Magyar Monarchiához tartozó államok és népek akkor egy gazdasági területet alkottak. A fejlettebb osztrák és cseh ipar piacai nagyrészt a birodalom keleti felébe tartozó országok és tartományok voltak, köztük a legjelentősebb: Magyarország. Az Osztrák-Magyar Monarchia egésze mint gazdasági-politikai egység fontos tényező volt Európában, számolni kellett vele mind politikai-hatalmi, mind gazdasági szempontból.

Az I. világháború utáni politikai folyamatok, jelesen a nemzeti önállósulási törekvések olyan erővel érvényesültek, hogy azok megvalósításának radikalizmusa a gazdasági egység felbomlását is eredményezte. Ettől kezdve a kis államok egymással szembeni önállóságukért cserébe megkapták a nagyhatalmi politikának való teljes kiszolgáltatottságot, amivel együtt járt a széttördelt gazdasági egységek függő helyzetbe kerülése is.

Utólag is jól látszik, hogy a politikai egység felbomlása a legrosszabb változatban valósult meg, mert nem csak különálló államokra hasadt a korábbi európai jelentőségű birodalom, amit a nemzeti feszültségek miatt érthetőnek is tarthatunk, de a gazdasági egységet, a gazdasági összefonódottságot, és vele a nagy gazdasági tér előnyeit is elvesztették a megszülető, újjászülető kis népek. A nemzeti ideológiák azt hirdették – tévesen –, hogy ha egy nép elnyeri függetlenségét, ha végre önálló államot alkot, akkor felszabadul az addigi uralkodó nép elnyomása alól és szabadon kibontakoztathatja alkotóképességét. Önálló politikai nemzetként végre képes lesz bizonyítani felnőtségét, amit például az önálló és önellátó (autark) gazdaság kiépítésével is támogat.

Ennek jegyében formáltak úgy 1919-től kezdve a megalakuló új államok a gazdaságukat, hogy elvágták az egymáshoz fűződő korábbi kereskedelmi, ipari, pénzügyi, banki, stb. kapcsolataikat és helyettük a (többi) nyugati állam felé, majd a gazdasági kényszerek miatt egyre inkább Németország felé fordultak.

A magyar–német külkereskedelmi kapcsolatok

1. táblázat

Évszámok	1929	1933	1937	1939
A Németországba irányuló kivitel az összes kivitel %-ában	11,7	11,2	24,1	52,4
A Németországból származó behozatal az összes behozatal %-ában	20,0	19,6	26,2	52,5

Forrás: (Berend-Rankó 1976, 396. old. és Rankó 1981, 346. old.)

Ezt a politikát csak annyiban változtatta meg a nagyhatalmi érdekszférák módosulása, hogy a Szovjetunió sikeres nyugati expanziója, tehát a II. világháború után a gazdaságpolitika szuronyokkal és tankokkal kikényszerített célországa a „baráti” Szovjetunió lett a felszabadulásuk során egyúttal meg is szállt kis országok számára. A szovjet hódoltság megszűntével, 1989–90 után újból nyugat felé fordultak ezek a kis államok és a

gazdasági vonzerő miatt újból Németország lett a legerősebb külföldi partnerük. Magyarország példáját felhasználva mutatom be az elmúlt húsz év változásait a legnagyobb külkereskedelmi partnerek adatai segítségével. Közéjük emeltem Cseh/Szlovákiát is, a dolgozat tárgya miatt.

A magyar külkereskedelem behozatala

2. táblázat

Országok	1983	1988	1989	1992	1996	1997
Szovjetunió	28,6	25,04	22,1	16,9	12,5	9,2
NSZK	10,2	13,87	16	23,5	23,6	27
NDK	6,7	6,42	6,2	-	-	-
Ny-Berlin	-	0,06	0,1	-	-	-
Ausztria	4,7	7,21	8,6	14,4	9,5	10,6
Olaszország	2,3	3,15	3,4	6,3	8,1	7,3
Cseh/Szlovákia	5,1	5,08	5,2	4,3	3	2,4
Szlovákia	-	-	-	-	2,4	1,9

Forrás: KSH Évkönyvek

Mindkét táblázat jól mutatja először a Szovjetunió, majd Németország vezető szerepét a magyar külkereskedelemben. Különösen a kivitel esetében figyelhető meg jelentős túlsúly.

A magyar külkereskedelem kivitele

3. táblázat

Országok	1983	1988	1989	1992	1996	1997
Szovjetunió	31,6	27,61	25,1	13,1	5,9	5,1
NSZK	7,4	10,95	11,9	27,7	29	37,3
NDK	5,9	5,28	5,4	-	-	-
Ny-Berlin	-	0,08	0,1	-	-	-
Ausztria	4,4	5,72	6,5	10,7	10,6	11,4
Olaszország	3,3	4,21	4,7	9,5	8	6,1
Cseh/Szlovákia	4,8	5,39	5,01	2,7	2,2	1,7
Szlovákia	-	-	-	-	1,9	1,4

Forrás: KSH Évkönyvek

A fenti két táblázathoz hasonló eredményeket kapnánk a többi kis ország külkereskedelmének vizsgálatakor is. A jövőben fog kiderülni, hogy a nacionalista ideológiák mikor fogják újból átadni helyüket a gazdasági racionalitásnak. Nem a politikai tartalmú határváltozásokat értjük ezen, hanem a gazdasági-foglalkoztatási egység kialakulását.

Amikor a szovjet birodalom széthullásával önálló mozgástérhez jutottak az addig kényszerpályán mozgó kis államok, akkor szétvált Csehszlovákia is. A szétválás indoka

azonos volt a fél évszázaddal korábbi elválás indokával: akkor az osztrákok és a magyarok, most a csehek mint nemzet lettek felelősek Szlovákia elmaradottságáért: az elnyomó néptől megszabaduló, végre önálló kis nép kibontakoztathatja tehetségét, alkotóerejét, aminek következtében sikeresebben fog tudni részt venni a népek közötti világversenyben. Ennek pedig eszköze, sőt gazdasági talapzata az önálló és önellátó (autark) gazdálkodás.

Az évtizedek során azonban megváltozott a világ. Már nem lehet pont olyan mértékben függetlennek lenni, mint a XX. század első felében. A globális világnak nagy gazdasági terekre van szüksége.

Most már csak Szlovákiára figyelve mondjuk, hogy a politikai vezetés az önállóság kivívásától kezdődően szembekerült az új helyzet új kérdésével: Mi legyen Szlovákia jövője? Integrálódjon Európába, vagy válassza a nemzeti önállóságot akár a szomszédoktól való teljes elzárkózás árán is? 1998–99-ig az elzárkózást választották, amit erősítettek az orosz kapcsolatok megújításával is. A kormányváltás óta új módon teszik fel a kérdést: elég-e az integrációhoz, ha „csak” a nyugati államokkal erősítik gazdasági kapcsolataikat, miközben a szomszédos országokkal továbbra is hidegebb, elzárkózóbb viszonyt tartanak fenn, minimális gazdasági kapcsolattal?

Mindehhez társul még egy meg nem vitatott kérdés is, ami viszont a Dunamedence, a Kárpátok több államát is érinti: vajon nem lesz-e túl kiszolgáltatott a sok kis állam (Ausztria, Csehország, Szlovákia, Magyarország, Szlovénia, Horvátország) a nagyok kénye-kedvének? Nem lenne előnyösebb, ha ezek a kis államok (minél szorosabb) együttműködést kialakítván valamiképpen egységesen léphetnének fel az őket érintő vitákban?

Szlovákia számára továbbra sem, a jövőben sem lesz Európa vonzó cél, ha a politikát és a gazdaságot nem választja külön egymástól, ha a politikai önállóságot, a nemzetállami eszményt nem korlátozza arra a területre, ahová tulajdonképpen való: az állam és a közigazgatás szervezésére, miközben hagyja, sőt politikai eszközökkel segíti is a gazdaság bekapcsolását az európai gazdasági vérkeringésbe, minél szorosabb Kárpát-medencei együttműködéssel.

A gazdasági terek összekapcsolódásának az lenne a haszna, hogy az elmúlt 80 év tapasztalataiból jól látható kiszolgáltatottság csökkenne, illetve a korábbi Kárpát-medencét kitöltő gazdasági egység a tőle nyugatra lévő, korábban komplementer gazdasággal bíró osztrák és cseh részekkel együtt, már egy nagy gazdasági egységet alkotván, egymás közötti gazdasági kapcsolataik már egy külön nagyrégiót alkotnának és ez a több politikai egységből álló, de gazdaságilag összefonódott nagyrégió illeszkedne az európai közösséghez.

Ez a jövőkép a visegrádi országok néven ismert csoportosulás helyett egy másik, a történelmi hagyományokhoz jobban illeszkedő országcsoport szorosabb együttműködését tételezi fel.

Napjaink valósága

A határmenti kapcsolatok

A 4. táblázat összehasonlítja a szocialista múlt és a polgári, kapitalista jelen idején működő határmenti kapcsolatrendszerét. Jelenleg a kapcsolatok eszközt gazdag szervezeti háló jelenti, ahol arra kell törekednünk, a sokszínűség munkamegosztással párosuljon. A szervezetek saját elhatározásból végzett munkáját külső támogatás is segítheti. Közös elképzelés egy olyan távlati cél megvalósítása, amit a társadalmi integráció fogalmával írhatunk körül. Ennek megvalósítása rendkívül nehéz, talán tökéletesen soha meg nem oldható, de a határmenti térségekben is törekednünk kell elérésére.

A határmenti kapcsolatok működési tere

4. táblázat

	Eszköz	Módszer	Cél
Szocializmus	<i>Állami és</i> pártszervezetek	Központi irányítás, mindig külső parancs (Moszkva–Budapest)	A proletártestvériség reprezentálása
Polgári korszak	<i>Szervezeti háló</i> – civil szervezetek – gazdasági érdekvédelem – önkormányzatok – kistérségi szövetségek – megyei önkormányzatok	Saját elhatározás (hazai érdekek) Külső indíttatás (európai érdekek)	Társadalmi integráció – környezetvédelmi – gazdasági – állampolgári

a) Civil szervezetek

A civil szervezetek jelentősége abban van, hogy hálózatszerű felépítésükkel rugalmasan tudnak alkalmazkodni a lehetőségekhez. A hazai gyakorlat úgy alakult, hogy egy-egy nagyobb önkormányzat közös épületben helyezte el a város civil szervezeteit, és ez a költségkímélő megoldás szervezési előnyöket eredményezett. Szervezetek, személyek és programok olyan összeszővődését, ami sokszor kibogozhatatlanná teszi a cselekvéseket, viszont megsokszorozza a hatékonyságot.

Ilyen központ Nógrád megyében Vác, ahol egy épületben székel a Jó Palócok Alapítvány, az Ipoly-táj Fejlesztéséért Alapítvány, a Göncöl Alapítvány, az Ipoly Unió Alapítvány, stb.

Ipoly Eurorégió és Ipelsky Euroregion

A magyarországi rendszerváltás után gomba módra szaporodó civil szervezetek között megalakult a Közösségszolgálat Alapítvány 1992-ben. Célja a helyi közösségek fejlesztése, működőképességük segítése, a települések társadalmi, gazdasági, építészeti,

infrastrukturális és környezeti problémáinak feltárása és ezek megoldásának segítése. Az alapítvány egyik regionális irodája 1993-ban kezdte meg működését Balassagyarmaton. Az irodát eredményes két évi működés után 1995-ben Ipoly-táj Fejlesztési Alapítvány néven önállósította az országos alapítvány. Az alapító okirat az alapítvány tevékenységének területét az Ipoly másik oldalára is kiterjesztette, aminek az volt a valóság-alapja, hogy már ebben az időben is folytak közös Ipoly-völgyi fejlesztési munkák.

A határon átnyúló kapcsolatok közé tartozott a tanulmányutak szervezése Csehországba, Franciaországba. 1995-ben az Ipoly két partjáról Szécsénykében (Seciánky) összegyűlt 54 polgármesterrel közös nyilatkozatot fogadtak el az Ipoly-völgyi örökség ápolásáról, és ennek érdekében az intézmények és szervezetek együttműködéséről. Televíziós és rádiós képzést és műsorkészítést szerveztek mindkét oldalnak Phare-támogatásból, kézművestábort szerveztek Ipolyföldemesen (Szlovákia), stb.

A legeredményesebb az Ipoly Szabadegyetem megszervezése volt. A szabadegyetem szervezésében közreműködött a Szent István Király Alapítvány az Ipoly Mente Kultúrkörért és az Ipoly Unió Környezetvédelmi Egyesület. A szabadegyetem célja az Ipoly-völgy megismerése, feltárása, az itt élő mindkét oldali polgárok tettekézségének segítése volt. 1994-ben kezdődtek a tanfolyamok Balassagyarmaton. A 69 résztvevőből 38 fő Szlovákiából jött. A szabadegyetem nyilatkozattal zárult, amelyben kezdeményezték az Ipoly Öko-Eurorégió létrehozását. Az 1995–96-os szabadegyetem már ennek jegyében szerveződött. Megtervezték az eurorégió létrehozásának lépéseit, kidolgozták az Ipoly Térségi Együttműködés koncepcióját (funkcionális béke, politikai igény, gazdaság, környezet, kultúra témakörökben). A tartalmi részek kidolgozását az 1996–97-es szabadegyetemen végezték el. 1997–98-ra kialakult egy hasonló gondolkodású, a határon átnyúló kapcsolatok fejlesztéséhez értő, szervezési ismeretekkel és ambícióval rendelkező kb. 100 fős mag, akik 35 településről érkeztek. Mindannyian folyamatosan tevékenykedtek civil szervezetekben, tehát tapasztalataik voltak a társadalmi kapcsolatok terén. Körükben alakult szilárd elhatározássá az évek folyamán az Ipoly Eurorégió létrehozásának terve. A kezdeti, elsősorban művészeti érdeklődésű tagság mellé fölzárkóztak a gazdasági, közlekedési, kereskedelmi, infrastrukturális kapcsolatokat szorgalmazó szakemberek. Tevékenységük szakértői dolgozatokban öltött testet.

A politikai körülmények 1999 elején tették lehetővé, hogy lépéseket tehessenek terük megvalósítására. Hat polgármester, köztük Balassagyarmat és Ipolyság polgármesterei, valamint az Ipoly-táj Fejlesztési Alapítvány elnöke további hat civil szervezet nevében szándéknyilatkozatot írtak alá 1999. április 14-én Balassagyarmaton. Ebben nyilvánították szándékukat az Ipoly Eurorégió megteremtésére. Az együttműködés Magyarországon 105 önkormányzatot, 230 ezer lakost, Szlovákiában 218 önkormányzatot és 210 ezer lakost érint. A szlovák törvények hiányossága miatt országonként külön-külön jogi személyiségű szervezeteket hoztak létre, amelyek megalapításuk után együttműködési megállapodásokat kötöttek.

Az érintett területek Magyarországon: Salgótarján, Szécsény, Balassagyarmat, Rétság, Vác és Szob statisztikai körzetének területe. Szlovákiában az ipolysági, a

korponai, a losonci, a nagykürtösi, a rimaszombati, a selmebányai, a zselizi járás területe, valamint az érsekújvári járás Ipoly menti településeinek területe.

Az Ipoly Eurorégió határon átnyúló együttműködési szerződését 1999. szeptember 20-án írták alá Balassagyarmaton. Két szervezetet nevez meg az okmány, Magyarországon az Ipoly Eurorégiót (székhelye Balassagyarmat) és Szlovákiában az Ipelsky Euroregiont (székhelye Ipolyság/Sahy). Ezek elnökei voltak az aláírók, és a szervezet is kettős központtal működik, részben Balassagyarmaton, részben Ipolyságon. A létrehozott szervezetet szövetségnek minősíti a dokumentum, amelynek célja az európai integrációs folyamatokra való felkészülés, a térség fenntartható fejlődésének elősegítése, az elmaradottság leküzdése, a meglévő (főleg környezeti) értékek megőrzése, területfejlesztési programok készítése. Az aláírt dokumentumok megfelelnek az eurorégiókra vonatkozó 1980-as madridi chartának. Az okmányokat letétbe helyezik Brüsszelben.

A szervezet legfőbb szerve a közgyűlés, amely a tagok összességéből áll, ez dönt az eurorégiót érintő minden ügyben. A közgyűlés négy éves megbízással 12 tagú elnökséget választ, akik közül 6 fő önkormányzati tag, 6 fő társadalmi szervezet tagja. Az ügyvitelt a titkárság biztosítja.

Az eddig különálló két eurorégió törekvése az, hogy egyesüljenek, és mint egyesült közös szervezet kérhesse felvételét az Európai Régiók Szövetségébe. Az ipolysági székhelyű szlovákiai eurorégió területén található 230 település közül eddig 45 határozott úgy, hogy csatlakozni kíván az egyesült eurorégióhoz. A magyar oldalon a 105 település közül 49 mondta ki csatlakozási szándékát.

Ez a határon átnyúló és európai támogatást élvező szervezet újabb lehetőségeket teremtene. Céljuk a közlekedés és a kereskedelem fejlesztésén túl az ökoturizmus megszervezése. Tervezik a kerékpárút-hálózat kiépítését, a hagyományos vasúti határátelők újranyitását (Drégelypalánk–Ipolyság és Ipolytarnóc–Kalonda között). A holland kormány által támogatott Matra-program keretében az Ipoly menti 80 kilométeres sáv az első olyan térség lesz Közép-Kelet-Európában, amely részévé válik az Európai Unió ökológiai hálózatának. Az ökológiai programban hét szervezet vesz részt: az Ipoly Unió, az Ipelská Unia, a váci Göncöl Alapítvány, a gödöllői Tölgy Természetvédelmi Egyesület, a Bükk Nemzeti Park, a selmebányai UNESCO-Chair Alapítvány és a Szlovák Tudományos Akadémia.

Környezetvédő szervezetek

Civil szervezetekről van szó ebben az esetben is, de mégis különböznek a többiek-től az erős ideológiai alapvetés miatt. A civil szervezetekre általában jellemző ideológiai sokszínűségben belül a környezetvédő mozgalmak a fenntartható fejlődés elveit hirdetik. Másik jellemzőjük az erős szakmaiság. Ez minden nyitottságuk ellenére bizonyos zárt-ságot is eredményez, amit jó közönségkapcsolattal, közösségfejlesztő módszerekkel oldanak fel.

1. Ipoly Unió (Vác)

1991-ben a magyar országgyűlés – a szlovák kormánnyal egyetértésben – döntött a Duna-Ipoly Nemzeti Park létrehozásáról közösen a két országban. Ez régi követelése volt a természetvédőknek, mert a szlovák fél egy 1975-ös terv alapján az Ipoly folyón duzzasztóművet épített és emellett keresztgátakkal „csatornásította” a folyót. Ez ellen a magyar és a szlovák környezetvédők közösen tiltakoztak. Ez volt a legfőbb indok az Ipoly Unió létrehozásában 1996-ban.

A szlovák vízügyi szervek indoka az volt, hogy a 140 km hosszú Ipoly, amely Szobnál torkollik a Dunába, igen szeszélyes vízjárású. A folyó megzabolázására valósították meg azokat a beruházásokat, amelyek azonban csak árvízvédelmi, mezőgazdasági, és energetikai célokat szolgálták, és sosem vettek figyelembe környezetvédelmi érveket. Levágták az Ipoly kanyarjait, hogy a nagy vizeket gyorsan levezesse, az Ipolyba folyó kis vizeket duzzasztógátakkal fogták meg öntözési céllal. A beruházások során számtalan nemzetközi jelentőségű vizes élőhely pusztult el. A keresztirányú gátak darabokra szelik a folyó élővilágát. A mesterségesen kialakított szűk medrekben növekedtek az árvízi csúcsok, amelyek magasabb gátakat kívánnak.

2. HOLOCÉN Természetvédelmi Egyesület (Miskolc)

Miskolcon nem az összes civil szervezetnek van egy közös háza, hanem öt környezetvédő szervezet található egy sajátos konstrukcióban.

Európában másodikként, 1992-ben jött létre az Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alapítvány. Az alapítványt a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Önkormányzat, az Észak-magyarországi Gazdasági Kamara, a Zöld Akció Egyesület és egy magán-személy, Lemb Norbert alapította, felismervén, hogy az emberi környezet fokozatos pusztulása, a természeti erőforrások pazarlása az emberiség jövőjét fenyegető folyamat. Az alapítvány azonban magát az intézményt is a fenntartható fejlődés mintaterületének tekintve, szervezését és működését is ennek szellemében építette fel. Létrehozták a megyei Környezetvédelmi és Területfejlesztési közhasznú társaságot, ami termelő, gazdálkodó céggént kiegészíti az elméleti munkákra hivatott intézet tevékenységét. Ez az intézményi önfenntartásra, fenntarthatóságra törekvés hozta létre a Közép-Kelet-európai Diverzitás Munkacsoportot (CEE-WEB Hungary), aminek a titkársági teendőit az intézet látja el. Itt kapott helyet a Zöld Akció Egyesület és a HOLOCÉN egyesület is. A közös infrastruktúra-használat, a közös adminisztráció, a projektekben való közös részvétel mind a takarékosabb megoldásokat jelenti, segíti a szervezet gazdasági önállóságát. Programjaik többségét több pályázaton nyert pénzzel, és több országgal összefogva hajtják végre.

A HOLOCÉN Egyesület Magyarország első természetvédelmi egyesülete. 1979-ben jött létre Miskolcon a Bükk Nemzeti Park Baráti Köre, amely 1981-ben átalakult

Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Természetvédelmi Egyesületté. A HOLOCÉN nevet 1984-ben vette fel.

A közelmúlt egyik jelentős határon átnyúló kapcsolatát a szlovákiai, közelebbről a kassai SOSNA (erdei fenyő) Egyesülettel alakították ki. 1995-től közös céljuk a Hernád vízgyűjtő területének, a Hernád vidékének a föltérképezése és védelme. Az ökoturizmus fejlesztése érdekében közös turistakalauzt készítettek.

A folyó védelmére vízkémiai méréseket szerveznek. Hat hónapon keresztül folyófigyelő csoportok vesznek vízmintát a Hernádból, az eredményeket a kassai laboratóriumban elemzik. A folyófigyelő csoportokat magyar és szlovák iskolásokból és tanáraikból szervezik. Létrehozták a közösen működő „Védem az én folyómat” mozgalmat. A méréseket rendszeresen megismétlik, hogy minél nagyobb figyelem terelődjön a folyó állapotára. Felkutatják a szennyező forrásokat, tájékoztatják az önkormányzatokat a kialakult helyzetről. A munka során pályázatok segítségével képzéssel és szervezéssel segítik az önkormányzatokat, hogy a víztisztítást szem előtt tartó fejlesztéseket valósítsanak meg.

A HOLOCÉN, a SOSNA, és négy önkormányzat (Füzér, Hollóháza valamint Szkáros és Zsadány a szlovák oldalról) közös programra adott be pályázatot a Kárpátok Alapítványhoz. (Hollóházán van szlovák kisebbségi önkormányzat is, ők is bekapcsolódtak.) A pályázattal az a céljuk, hogy kidolgozzanak egy határon átívelő vidékfejlesztést és környezeti együttműködést. Az eltervezett program egyik eleme egy kerékpárút az egykori borúton Kassáig, a másik elemet a határon áterjedő szennyeződések ügye jelenti, mert a kassai vasmű szennyezése a magyar oldalt erősen érinti. Szerepel még tervükben a hulladéklerakók megszüntetése is.

Szlovákiában már működik a szelektív hulladékgyűjtés, azt szeretnék megvizsgálni, hogy itt hogyan lehetne elindítani ezt a folyamatot. Az a céljuk, hogy a települések lakóit képessé tegyék arra, hogy önmaguk meg tudják fogalmazni igényüket a környezettel szemben, és ezt az igényüket a helyi önkormányzat meg is tudja valósítani. Szakemberek segítik a pályázatok elkészítését. Ezek a pályázatok és a tervezett munkák mind határon átnyúló közös munkákat jelentenek. A feladatok elvégzése munkahelyteremtéssel is jár, mert az önkormányzatoknak a vízminőség, a tájvédelem érdekében munkát kell végeztetni.

b) Gazdasági érdekből szervezett kezdeményezések

1. Szilikát Vállalkozási Övezet

1998 végén kezdeményezte a szlovák-magyar kereskedelmi kamara losonci regionális szervezete egy határon átnyúló együttműködés létrehozását. Ennek oka az volt, hogy Magyarország tagja azoknak az országoknak, akik korai, vagy legalábbis korábbi csatlakozást remélhetnek, tehát már tagjelölt ország. Szlovákiának erre csak később lesz esélye, emiatt a szlovákiai vállalkozók úgy érzik, hátrányba kerülhetnek magyar kollégáik-

kal szemben. Kezdetben kamarai és városvezetői találkozót szerveztek a kérdés megvitatására, ezeken kiderült, hogy nincs benne nemzetiségi vonatkozás (ez döntő szempont a szlovák fél szemében), gazdasági érdekeket követnek az elképzelések. A magyarok fellepesnyi előnyt szeretnek kihasználni.

A losonci vállalkozók nagy terveket dődelgetnek, amit *Szilikát Vállalkozási Öveget* neven foglalnak össze. (A név a környék legfontosabb ásványára, az üvegyártás alapanyagául szolgáló szilikátra utal.) Nagyívű fejlesztési programot tartalmaznak terveik: az ásványi anyag kitermelését, feldolgozását, kutatóintézet létrehozását, infrastruktúra fejlesztését, stb. A szilikát feldolgozása nagyon energiaigényes, emiatt még 3 új nagyteljesítményű erőmű építését is tervezik. A már meglévő muhi atomerőmű teljesítménye is kevés az elkészült tervek szerint.

A szlovák állam a közelmúltban elkészített egy, a közigazgatás érdekeit szem előtt tartó rendezési tervet, ami közigazgatási-területi alapon szervezné át az eddigi járásokat, körzeteket. A szilikát feldolgozásában érdekelt vállalkozók ennek a módosítását kezdeményezték, mert a beosztás nem esik egybe fejlesztési terveikkel. Területileg szélesebb, de mélységében rövidebb rendezési terület kijelölésében érdekeltek.

A benyújtott tervek csak szlovák területre vonatkozó fejlesztéseket tartalmaznak, nincs szó arról, hogy magyar területet is bevonják az ásvány feldolgozásba. A programnak az a közös vonása, hogy út- és vasútfejlesztés is szerepel benne. (Ipolyság–Hont–Drégelypalánk közötti vasútvonalon mindössze 6 km-es távolságon van főszedve a sín.) A szlovák félnek ez fontos lenne az áruszállítás miatt, mert egy Észak-Dél irányú összeköttetést biztosítana. Ha sikerülne céljukat elérni, az erősítené a nyugat-nógrádi regionális összeköttetést.

A fejlesztés európai fejlesztés lenne, aminek a sikere esetén továbblépésről is szó lehetne. Az üvegyiparban és a vegyiparban lehetőség van a későbbi együttműködésre. A sikküvegyártás megszűnt Salgótarjánban, viszont a romjain több kisebb-nagyobb cég működik, amelyek specializálódtak pl. biztonsági üvegekre, autóüvegekre. A szlovák oldalon viszont megmaradt a sikküvegyártás. A két fél összekapcsolódása lehetőséget teremtene pl. közös kutatóintézet létrehozására. A kerámia-gyártás is alkalmat ad az együttműködésre a foglalkoztatásban is.

2. A tarcali borút program

1918-cal bezárólag a magyarországi Hegyalja települései a megtermelt bor egy jelentős részét a tőlük északra fekvő országokban adták el, ahová szekereken, hordókban szállították a hegy levét. A vasút korában természetesen ők is váltottak vaspályára, de az útvonal megmaradt: Tarcal, Kassa, Éperjes, Krakkó. Ezt az útvonalat az 1918-as határváltozások megszüntették. 80 év elteltével, a régi, több száz éves gazdasági kapcsolatok felélesztése érdekében kerestek támogatókat a falu képviselői és találtak többek között a Kassán székelő, a Kárpátok Euró régió országaiban tevékenykedő Kárpát Alapítványnál. A vállalkozás költséges volt, mert a szekereket kamionokkal szállították,

de vitték a kirakodóvásár teljes felszerelését is. A személyzet a táncosokkal együtt külön utazott. Céljuk a monopóliumok előnyének megtörése, hogy a kereskedők ne a nagy monopolszervezeteken keresztül rendeljék meg a bort, hanem közvetlenül a termelőktől.

Az út sikeressége miatt ennél sokkal nehezebben megvalósítható tervet is meg akarnak valósítani: valaha Szentpétervár is célpontja és jó fogadója volt a borok királyának. Ennek az útnak a megszervezése még nagyobb feladat lesz.

A *Kárpát Alapítvány* a Kárpátok Eurorégió egész területén szervez és támogat programokat határon átnyúló kapcsolatok esetében. Központja Kassán van, a magyarországi képviselet Egerben székel.

3. Kárpátok Határmenti Gazdaságfejlesztési Szövetség (KHGSZ)

A piacgazdaság logikája indította arra az ország észak-keleti csücskében lévő vállalkozásokat, hogy keressék a lehetőségét egy olyan külgazdasági együttműködésnek, amelyik a múltban jól működött. A hagyományt az 1918 előtti gazdasági közösség nagy piaca jelentette a Kárpátok mentén.

1990 októberében bejegyezték nyíregyházi cégbíróságon a *Kárpátok-Tisza Alapítványt* azzal a céllal, hogy az Alpok-Adria Munkaközösség mintájára ebben a térségben segítse előmozdítani a sokoldalú együttműködést. Ebben Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, a Magyar Hitelbank és két magánszemély szerepelt alapítóként. Ehhez a szervezethez lengyel, ukrán, román és más magyar megyék is csatlakoztak az idők folyamán.

1993-ban Lillafüreden aláírták a Kárpáti Kamarák Együttműködési Szerződését. Ebben az ungvári, a lebergi, a kassai, a nagymihályi, a rzeszóvi, a nagyváradi és az észak-magyarországi ipari- és kereskedelmi kamarák vezetői nyilvánították ki azon szándékukat, hogy javítják az általuk képviselt régiók gazdasági kapcsolatait.

Ezt a szerződést 1999-ben megújították. A szerződésben vállalták az üzleti élettel kapcsolatos információk cseréjét, pl. a vámok, a jogi szabályok, az engedélyeztetés változásai esetében, illetve figyelemmel kísérik országukban a pályázati lehetőségeket a kölcsönös szereplési lehetőség szempontjából, évente összegzik és elemzik az elmúlt év teljesítéseit.

Mindezek a körülmények kedvezően hatottak a *Kárpátok Határmenti Gazdaságfejlesztési Szövetség (KHGSZ)* létrejöttére. Az 1993-ban megalakult Kárpátok Eurorégió célkitűzéseivel összhangban, a főtítkársággal egyeztetve megkezdődött 1994-ben a hármashatár vidékén tevékenykedő vállalkozásfejlesztési szervezetek együttműködése, amit még ebben az évben a szlovákiai Nagykaposon szerződéses formába is öntöttek. A szövetség törekvése, hogy segítséget nyújtson a kis- és középvállalkozások megalakításában és fejlesztésében, a határokon túli szakmai, kereskedelmi kapcsolatok által a tagok határmenti együttműködésében. Céljuk az egységes információs bázis és a működtetést biztosító rendszer létrehozása, vállalkozási övezetek és vámszabad területek létrehozásának kezdeményezése a három ország határos térségeiben, az üzleti kapcsó-

latok közvetítése, nemzetközi támogatások megszervezése, egységes térségi fellepés a régió fejlesztése érdekében a saját önkormányzati és állami szerveknél, ajánlások készítése a határatkelés megkönnyítése érdekében

A szövetséget 12 tagú tanács irányítja (három országból 4-4 fő), székhelye Sátoraljaújhelyen a Zempléni Regionális Vállalkozásfejlesztési Alapítvány irodájában van. Az iroda ügyvezetője egyúttal a szövetség elnöke.

A szövetség tagjai arra számítanak, hogy szervezetük más, hasonló törekvésű szervezetek hálójának egyik láncszemeként működik. Ezek a (nagy) szervezetek következők, a nagyobbtól a kisebbek felé haladva: a Közép-európai Kezdeményezés (KEK), a Közép-európai Szabadkereskedelmi Megállapodás (CEFTA), Kárpátvidéki Régiók Együttműködése (Krosno), Kárpátok-Tisza Alapítvány (Nyíregyháza), Kárpátok Eurorégió (Debrecen), Kárpáti Kamarák Szövetsége (Miskolc-Lillafüred), Kárpátok Határmenti Gazdaságfejlesztési Szövetség (Nagykapos), Kárpát-Eurorégió Fejlesztéséért Alapítvány (Kassa) és az önkormányzatok között kialakult kapcsolatok.

Tevékenységük eredményeként 1997-ben megnyílt egy irodájuk Királyhelmeceen (Szlovákia), Kárpátalját 1998-ban különleges gazdasági övezetté nyilvánították. 1996-tól televíziós gazdasági műsort sugároznak havonta Sátoraljaújhelyről magyar, szlovák és ukrán nyelven. Negyedévente megjelenik három nyelven a Kárpátok Gazdasági Szemle. (Dankó, 1999)

c) **Önkormányzati kezdeményezések: testvérmegyék, testvérvárosok, testvérfalvak**

Az önkormányzatok testvérvárosi és testvérfalu-mozgalma igen széles mederben folyik, szinte nincs is olyan önkormányzat, amelyik ne épített volna ki szinte külföldi hálózatot maga körül, beleértve a szomszédos országokat is. Az alábbiakban szereplő néhány példa inkább csak a típusok bemutatását jelenti.

Salgótarján–Besztercebánya 1995-ben kötött egymással szerződést a kapcsolatok elmélyítéséről. Ez két vezető szerepet betöltő közigazgatási egység együttműködésének kezdetét jelentette, mert a Nógrád megyei önkormányzat és három szlovákiai járást egybefogó közigazgatási egység, a kerület együttműködését tartalmazza. A szerződés szerint rendszeres tapasztalatszerésre kerül sor a közgyűlés tagjai, a különféle közintézmények tisztségviselői között, kapcsolatfelvételt létesítenek a kereskedelmi- és iparkamarák között, de kitértek a sport és kulturális élet közös programjaira, valamint a gyerekek táboroztatására is. Rendszeres lett a múzeumok, a fotóklubok közötti kiállítások, a két város hivatalai között a szakmai kapcsolatokon túl a szakszervezetek is szerződést kötöttek egymással. Ennek eredményeként csereüldetésben vesznek részt. A vezetők a szerződés szerint évente kétszer találkoznak.

Hollókő–Vlkolínec falvak kapcsolata: 1994-ben a világörökség megítéző címbirtokosa, Hollókő felvette a kapcsolatot Vlkolínec nevű szlovákiai faluval, amely Rózsa-

hegy (Ruzomberok) mellett található, és 1993 decemberében szintén a világörökség részének nyilvánították a 45 parasztházból álló településeggyüttesét.

A *Miskolc–Kassa* kapcsolat elsősorban politikai-kulturális elemekből szövődött össze az elmúlt évtizedben. Ennek egyik látványos megnyilvánulása volt a két város ünnepének egybeesése (Kassán május 7-én, Miskolcon május 11-én van a városünnep, ahová hivatalos a másik város polgármestere is.) A két város színházai (a miskolci Nemzeti Színház és a kassai Thália) kölcsönösen vendégszerepeltek egymás intézményeiben, illetve a 2000. év júniusában megrendezett nemzetközi színházfesztiválnak a kassai *Szlovák* színház (a Divadlo) is ünnepelt résztvevője volt. A két város közös kiadású, kétnyelvű könyvben mutatta be a két várost, stb. Demonstratív jele volt az együttműködésnek a kassai főpolgármester és a miskolci polgármester rendszeres találkozója.

Ezeket a kapcsolatokat lendítette ki a reprezentáló szakaszból a gyakorlati lépések irányába Miskolc 1996–97-ben készülő városstratégiája, amelyben azt fogalmazták meg a fő célok között, hogy az unióhoz való kapcsolódás érdekében legyen Miskolc eurorégiós központ. Azonban az is világos volt az előterjesztők előtt, hogy az az előnyös, ha a két város a régiós együttműködésekben nem vetélytárs, hanem együttműködő partner, hiszen a két város egyedi érdeke és közös érdeke is egybeesik az eurorégiós szándékokkal.

Ezek után került sor 1997-ben annak a keretegyezménynek a szentesítésére, amely ezt a jószomszédi kapcsolatot rögzíti, de még mindig csak a két város vonatkozásában. Az egyezményben azonban már szövegszerűen szerepelt az eurorégió létrehozása is mint cél. Mivel Magyarország a csatlakozást illetően előnyösebb helyzetben van, mint Szlovákia, emiatt Kassának és a kassai kerületnek is előnyös az együttműködés.

1999-ben került sor most már a résztvevő négy fél megbeszélésre. Ezek: a Kassai kerület (ez négy járást foglal magába), Kassa város, Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Miskolc város. A két város ettől az időtől kezdve alkalmaz egy-egy referenst a mindennapi ügyek vitelére, valamint a két fél 5–5 főt delegált a keretegyezmény és az azt követő eurorégiós szerződés előkészítésére. A tíz tagú szlovák-magyar konzultációs bizottság feladata az volt, hogy koordinálja a kijelölt feladatokat és ellenőrizze azok végrehajtását.

A konzultációs csoportoknak egy-egy társelnöke van, kifelé egyforma jogosítvánnyal. A tagokat és a társelnököt a szerződő felek állami és önkormányzati szervei nevezik ki. (A magyar oldalon ez csak az önkormányzati oldal delegálási jogát jelenti, az állam nem szól bele a tevékenységbe, mert az összhangban van a hazai és a nemzetközi törvényekkel és szerződésekkel.) A határozatok konszenzussal születnek. A dokumentumok annak az államnak a nyelvén készülnek, ahonnan származnak.

Ezeknek a feladatoknak a végrehajtását Miskolcon rábízták egy szervezetre, a Miskolc–Kassa (Kosice) RÉGIÓÉRT kht-ra. Ennek a kht-nak csak magyar tagjai vannak, de a megyei önkormányzaton és Miskolc városán kívül Tiszaújváros és Nyékládháza is, valamint néhány vállalkozás is tagként belépett a szervezetbe. A céljai összhangban vannak a keretszerződéssel, mert az autópálya megépítése, üzemeltetése és karbantartá-

sa mellett az euroatlanti integráció elősegítése (pályázatok) a feladatuk. Ennek a szervezetnek a révén kerültek be a gazdasági érdekek az eurorégió tevékenységébe. A támogatási források megléte az eurorégió brüsszeli bejegyzésétől függ.

Az Európai Unió által nyújtott új lehetőségek kihasználása érdekében alakították meg a Kassa–Miskolc Eurorégiót 2000 májusában. Az együttműködési szerződés aláírás előtti állapotban van. A szervezet létrehozásakor a két város polgármesterén kívül a két megye elnöke is az aláírók között lesz. Ezzel juttatják kifejezésre, hogy nem csak a két város ügyéről, hanem annál szélesebb terület (Borsod-Abaúj-Zemplén megye és a Kassai kerület) együttműködéséről is szó van. A szerződéstervezet kizárja a nemzetek feletti és az államok feletti szerveződés lehetőségét, mert a horizontális kapcsolatrendszer mellett áll ki.

A keretegyezményt elküldték Brüsszelbe, ott regisztrálták az alakulás szándékát. Akkor fogják a Régiók Tanácsában regisztrálni a szervezetet, ha az aláírt együttműködési szerződés is megérkezik a régióbemutatóval és a kitűzött célokkal együtt.

A *Sajó (Slaná)-Rima Eurorégióban* 3 szlovákiai járás (a rimaszombati, a nagyrőcei és a rozsnói) és 4 magyar kistérség (az ózdi, a kazincbarcikai, a miskolci és a tiszaujvárosi) vesz részt. A megalapozás a családi kapcsolatokkal kezdődött, ezek mellett az utóbbi évtizedben fellendültek a kulturális és a sport kapcsolatok is a Gömöri Népfőiskolai Egyesület és a Tompa Mihály Kulturális Egyesület, valamint az iskolai sportszervezetek és a diákönkormányzatok közreműködésével. Már tíz alkalommal rendezték meg a Gömöri Nyár programjait, meghívott szlovákiai vendégekkel. A putnoki Gömör Múzeum az egész gömöri kultúrát vizsgálja. 12 önkormányzat a Putnok és Térsége Társulás tagja, 21 pedig a Gömöri Településszövetség. A Szlovák Vállalkozók Szövetsége kiállítóként is részt vesz a Gömör Expo évenkénti rendezvényein.

A Sajó (Slaná)-Rima Eurorégió vezetői Rozsnón írták alá az együttműködési megállapodást 2000 októberében.

d) Kistérségi szövetségek együttműködése

1. Medvesaljai Kistérségért Egyesület

A *Medvesaljai Kistérségért Egyesületet* három önkormányzat hozta létre: Cered, Zabar és Szilasbogony. Megalakulása óta további települések csatlakoztak a határ mindkét oldaláról. Az említett három magyar településen túl még Kazár, Bárna és Mátraszele, valamint kilenc település a szlovák oldalon: Tajti, Vecseklő, Óbár, Egyházásbást, Újbást, Hidegkút, Dobtelek, Péterhala, Sátoros. Nem bejegyezett társaság még, csak egy laza szövetség, amit *a polgármester elődje kötött meg a túloldaliakkal*. A cél az volt, hogy pályázatot adhassanak be egy Medves-fennsík keresztüljövő kerékpárútra és turistaútra a CREDO programon belül. Ez nem volt nagy projekt és csak a szlovák oldalon készült el. 1999-ben eldöntötték, hogy bejegyeztetik magukat, hogy könnyebb legyen közösen a Phare-CBC pályázaton részt venni.

2. Cserhát Településszövetség

A határ észak-borsodi szakaszán fogott össze a Cserhát Településszövetség (központja Gagyvendégi) és a Bódva-völgyi Települések Szövetsége (központja a szlovákiai Szepsi). El kívánják kerülni azt a reális veszélyt, hogy a határmenti régiók együttműködése megálljon a régióközpontok, illetve a régiók dinamikus területei közötti együttműködésnél, és szinte átugorják a köztes, közvetlenül a határ mentén húzódó hátrányos helyzetű területeket. Az országhatár itt is szervesen összetartozó kistáját vágott ketté. A közlekedés természetes útvonalai és a gazdasági élet központjai a völgyben alakultak ki, határ pedig az átjárót és a gazdasági centrumokat vágta el a dombvidéki aprófalvaktól.

A változatos földrajzi felépítéshez változatos etnikai összetétel is tartozik. A magyar oldalon magyar, cigány és asszimilálódott lengyel és ruszin népség, a határ északi oldalán pedig a magyaron kívül szlovák, német (mánta), ruszin, cigány él együtt. A szlovák oldalon jelentős iparosítás ment végbe 1945 után, Szepsiben és Tornán, amit politikai és etnikai okok vezéreltek. A magyar oldalon a hagyományos mezőgazdaság elvesztette piacait, majd az 1990-es átalakulás után tovább sorvadt az amúgy is perifériára került térség.

A két településszövetség között a kapcsolatfelvétel 1991-től datálható. A fejlesztésben érdekelt felek találkozóira a Kány-Buzita határátkelő megnyitására és a tornanádaskai határátkelő nemzetközivé nyilvánítására tett erőfeszítések adtak alkalmat. 1993-ban tartották Tornanádaskán a Határmenti Polgármesterek Találkozóját, ahol állásfoglalás született az együttműködés területeiről, és szervezeti kereteiről. 1997 őszén sor került a Határmenti Polgármesterek II. Találkozására. Ekkor határozták el, hogy minél több település találjon a határ másik oldalán testvértelepülést. Kilenc településpár kezdett formálódni. Ezt kívánta erősíteni a közösen beadott „Kézfogás a határon” című pályázat, amelyet a Phare támogatott is. A kétoldalú kapcsolatok megerősödését jelzi, hogy két településpár közösen pályázott a Phare Credo programhoz. Edelény és Szepsi a két város informatikai rendszerének párhuzamos kiépítését, Hidvégdó és Torna a határátkelőhely további fejlesztését tervezi a megvalósíthatósági tanulmány elkészítésével. (*G. Fekete, 1998*)

e.) Megyei önkormányzatok

Az állami/önkormányzati szervezetek hagyományosan hosszú évtizedek óta tartottak fenn hivatalos kapcsolatokat a szlovák oldallal, ezek jelleg, mérete, minősége a rendszerváltás után azonban változott.

A változás fő oka az önkormányzatiság mint szervezési elv megjelenése volt, amely a maga demokratikus működésével felszínre hozta többek között a határmentiségből fakadó nehézségeket. Ezek a nehézségek eddig is ismertek voltak, de nyilvánosan róluk csak ritkán volt lehetőség beszélni és sok nehézségbe ütközött minden olyan szándék, amely cselekedni is, változtatni is akart a kialakult helyzeten. Az együttműködést általában hosz-

szü évtizedeken át az országok közötti hivatalos kapcsolatok uralták, más típusú, pl. gazdasági jellegű kapcsolatra csak az országok közötti közös megállapodás alapján kerülhetett sor. Így szervezték meg az aratási munkák idején a mezőgazdasági gépek cseréjét.

A változás másik oka a területfejlesztés fontosságának felismeréséből származott. Az egyes települések, önkormányzatok összefogásának szükségességére hamar fény derült, és a közös gondolkodásnak, tervezésnek a határmenti térségekben természetes következménye lett a másik oldalon élőkkel való kapcsolat felvétele.

A kapcsolatfelvételt sürgette a modernizálódó gazdaság logikája is, amely a piaci elv érvényesítése miatt egyre nehezebben viseli el a merev politikai határokat. A piaci elvek egyre erőteljesebb magyarországi érvényesülése, a piaci elvek érvényesülését támogató, sőt sürgető európai és globális kihívások egyre határozottabban sürgetik a merev politikai határok feloldását, szabaddá tételét, a klasszikus piaci elv, a szabad kereskedelem elvének érvényesülését, az emberek és anyagok szabad áramlását.

A változásokon belül új elemet hozott, hogy az Európai Unió belső határai jelképpé váltak, és mint tagjelölt országnak meg kellett kezdeni a velünk határos országokkal egy hasonló állapotnak a megvalósítását. Ezeket a lépéseket az Európai Unió pályázatokkal ösztönözte. Ez a magyarországi szereplők számára kedvező alkalomnak kínálkozott, hogy az amúgyis már a „levegőben lévő” problémának megoldásakor külső, emiatt független félre hivatkozhatnak a szlovák féllel történő kapcsolatok felvételekor. Mint külső hivatkozási alap mindkét fél számára fontos lett az Európai Unió elvárása.

Ennek a jelentőségét akkor tudjuk felmérni igazán, ha az egyes megyék rövid-, közép- vagy hosszútávú programjait vizsgálva meglátjuk, hogy azokban csak érintőlegesen van szó a magyar-szlovák kapcsolatok fejlesztéséről, a két ország egymáshoz közel fekvő térségeinek együttműködéséről. A megyék 1999 előtt készült terveiben csak mint szokásos fordulat szerepel a szomszédos országgal építendő kapcsolatok erősítése.

Az Európai Unió hatására, mint külső hatásra meginduló kapcsolatfelvétel a CREDO programmal vette kezdetét. Az Európai Unió 1998 nyarán hirdette meg a Phare-országok határszakaszaira vonatkozó Credo programot. Célja a kapcsolatépítés volt, főleg képzések, együttműködések kialakítása szerepelt a támogatandó körbe, nem a beruházások. A kísérletet, az elképzelt terveket a Nógrád megyei Vállalkozásfejlesztési Alapítvány és a Gödöllői (ma Szent István) Agrártudományi Egyetem dolgozta ki, ehhez csatlakozott a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Területfejlesztési Ügynökség, a Bódva-völgye Városai és Falvai Társulás (központja a szlovákiai Szepsi), az Ózd környéki Őrhegy Egyesület és a Heves megyei Területfejlesztési Társulás. A program gazdája a borsodi fejlesztési ügynökség lett.

1. Nógrád megye

Nógrád megye a PHARE CBC-program Kis Projekt Alapjának támogatási lehetőségét kihasználva hozta létre a szlovák partnerszervezettel közösen a NEOGRADIENSIS Eurorégiót 2000 elején Losonc központtal. A névválasztást az határozta meg, hogy a megye

regi latin neve nem sérti egyik fél nemzeti érzékenységét sem. Nógrád megye szlovákiai partnerei az eurorégióban a nagykürtösi, a losonci és a poltári járások. A NEOGRADIENSIS Eurorégió partnerszervezete a NEOGRADIENSIS Eurorégió Egyesület lett, mert ezzel a jogi formával tudják működtetni az eurorégiót. Az alapszabályt nyáron fogadták el, amely szerint az eurorégió legfőbb szerve a közgyűlés, a belőle választott elnökség és felügyelő bizottság, valamint a munkabizottságok. A közgyűlésben paritásos alapon azonos számú (15–15) képviselővel vesz részt a két fél, és évente legalább egy alkalommal üléseznek felváltva a két országban. Az elnökségben is paritásos alapon vesznek részt (7–7 fő), őket a szerződő felek jelölik, évente legalább két alkalommal üléseznek. Az elnöki tisztséget kétévente váltják, de a mindenkori elnök mellett a másik ország által választott társelnök tevékenykedik. A titkársági (napi, ügyvivői) feladatokat a Nógrád megyei Területfejlesztési Ügynökség kht. látja.

Az eurorégió előkészítő szakaszában Losoncon írtak alá megállapodást 1998. december 11-én arról, hogy a történelmi Nógrád-Novohrad megye területén határon átnyúló interregionális együttműködést alakítanak ki. Egy év múlva, 1999 decemberében pedig szándéknyilatkozat aláírására került sor, amit novemberben együttműködési szerződés megkötése követett. Az aláírók magyar részről a Nógrád megyei önkormányzat elnöke, Salgótarján megyei jogú város polgármestere, a megyei területfejlesztési tanács elnöke, az agárkamara, a kereskedelmi- és iparkamara elnökei, valamint a megye öt kistérségi társulásának elnökei, a civil szervezetek közül pedig a nagy tekintélyű Ipoly-táj Területfejlesztési Társulás elnöke. Szlovák részről a besztercebányai kerület vezetője, a járások vezetői és a városok polgármesterei voltak az aláírók a kamarák elnökei mellett.

Pályázatukban olyan fejlesztési program kidolgozását vállalták, amely elősegíti a határon átnyúló struktúrák kialakítását, kapcsolódik a megyei fejlesztési programhoz, egyúttal alapját jelenti a további együttműködésnek.

2. Heves megye

A Credo program keretében Heves megye partnere a szlovákiai Rimaszombat járás. A két közigazgatási egység nem közvetlenül határos egymással, mert Nógrád megye vékonyan közéjük nyúlik, de ez nem jelentett akadályt az előtt, hogy közösen adják be pályázatukat 1999 tavaszán. A közös munka témája Heves megye és Rimaszombat járás közötti regionális együttműködés fejlesztése lett.

Célul tűzték ki az infrastrukturális akadályok elhárítását. Ennek a tágabb feladatnak egy közvetlenül megoldandó akadálya van. Határátkelőt kell nyitni Cered és a szlovákiai Tajti (Tachty) között. Ennek a megvalósítása kormányzati akarattól is függ, de 2001-től már el lehetne kezdeni és 2002-ben be lehetne fejezni. A költségek 4 millió euróra tehetők. Szükség volna a két város, Rimaszombat és Eger közötti út javítására, korszerűsítésére, mert a két város között autóbuszjáratokat indítanak.

Emellett szó volt a közgazdasági környezet módosításáról, kedvezményezett vállalkozói övezetek kialakításáról a határ két oldalán. Tervezik közös üzletember-találkozók

és termékbemutatók szervezését. Ennek keretében 2000 májusában a vágsellyei magyar-szlovák üzletember-találkozón már a Heves megyeiek is képviseltetik magukat. A térség vállalkozói mindkét, de akár egy harmadik ország piacán is megjelenhetnek közösen.

A közös tervek között szerepel a középfokú oktatási intézmények együttműködésének segítése a sport, a kultúra és a szakmai gyakorlat terén, a terület- és vállalkozásfejlesztési igények felmérése, közös médiaprogramok kidolgozása. Fontosnak tartják a közös gondolkodás erősítését, ennek érdekében tudatosítani kívánják a térség szereplőiben az együttműködés szükségszerűségét és a térség érdekeinek szem előtt tartását. A pályázatban azt vállalták, hogy nyolc hónap alatt kidolgozzák ezeket a felvetett problémákat.

Irodalom

- Bartakovic L.–Rittenbacher Ö.–Rabely A.–Tóth E.: *Regionális fejlesztési együttműködés Heves megye és a rimaszombati járás között* Eger, Heves megyei Vállalkozási és Területfejlesztési Alapítvány, I–II. kötet (2000)
- Berend T.I.–Ránki Gy.: *Közép-Kelet-Európa gazdasági fejlődése a 19–20. században*. Bp. 1976, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Átdolgozott és bővített 2. kiadás.
- Dankó L.: *Háromhatármenti gazdasági együttműködés*. Sátoraljaújhely, 1999, Zempléni Regionális Vállalkozásfejlesztési Alapítvány
- G. Fekete É.: *A határmenti együttműködés programja*. Edelény, 1998, REG-LEX Bt.
- Ránki Gy.: *Gazdaság és külpolitika*, Magvető Kiadó Bp., 1981.